

بسم الله الرحمن الرحيم

(ترجمه)

جواب سوال

الْحَلَالُ بَيْنَ وَالْحَرَامِ بَيْنَ

به جواب حسین حمایس

سوال:

السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!

امیر و دوست ما! الله سبحانه و تعالی از شما راضی باشد و همان طوری که کتاب و اولیای خود را حفظ می کند، شما را نیز حفظ نماید!

در کتاب "دوسیه ازاله الاتریة عن الجذور" صفحه 58 فقره اول حدیث: «الْحَلَالُ بَيْنَ وَالْحَرَامِ بَيْنَ... وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ كِرَاعٍ»
وارد شده است؛ به نظر می رسد که از این حدیث جمله "وقع فی الحرام" ساقط شده است. امیدوارم لطف نموده در این مورد جواب دهید! الله سبحانه و تعالی شما را حفظ نموده و شما بزرگوار را در پناه خود داشته باشد، با احترامات فراوان!

جواب:

وعلیکم السلام ورحمة الله وبرکاته!

الله سبحانه و تعالی از بابت این دعای نیک، صدق و کلام زیبایی که دارید، به شما برکت دهد و شما را از هر بدی و شر محفوظ بدارد!

نسبت به حدیث شریف: «الْحَلَالُ بَيْنَ وَالْحَرَامِ بَيْنَ...» آنچه ما در "الکراسه" ذکر نمودیم، حدیث بخاری است که به لفظ زیر آمده است: شنیدم که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند:

«الْحَلَالُ بَيْنَ وَالْحَرَامِ بَيْنَ، وَبَيْنَهُمَا مُشَبَّهَاتٌ لَا يَعْلَمُهَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ، فَمَنْ اتَّقَى الْمَشَبَّهَاتِ اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ وَعَرْضِهِ، وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ كِرَاعٍ يَرَعَى حَوْلَ الْحِمَى يُوشِكُ أَنْ يَؤَاقِعَهُ، أَلَا وَإِنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ حِمَى، أَلَا إِنَّ حِمَى اللَّهِ فِي أَرْضِهِ مَحَارِمُهُ أَلَا وَإِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضَغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ» (رواه بخاری)

ترجمه: حلال آشکار است و حرام نیز آشکار است؛ اما در میان این دو امور مشتبه و پوشیده ای است که بسیار از مردم آن ها را نمی دانند. هرکس از این مشتبهات تقوی کرد، در حقیقت دین و آبرویش را پاک نگهداشته و کسی که در این مشتبهات وارد گردید، مانند چوپانی است که در اطراف حریمی واقع شده که هر لحظه امکان دارد که داخل آن شود، آگاه باشید که هر پادشاه

حریمی دارد و حریم الله (سبحانه و تعالی) در زمینش محارم آن است؛ آگاه باشید که در جسد آدمی پارچه گوشتی است که هرگاه این پارچه گوشت اصلاح گردد، همه جسدش اصلاح می‌گردد و وقتی این پارچه گوشت فاسد گردد، همه جسدش فاسد می‌گردد، بدانید که این پارچه گوشت همانا قلب است.

اما در مورد ملاحظه شما در مورد سقوط کلمه "وَقَعَ فِي الْحَرَامِ" است باید گفت که این کلمه در بخاری ذکر نیست؛ بلکه در روایت مسلم چنین ذکر شده است: صحیح مسلم (8/ 290) 2996 - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ الْهَمْدَانِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا زَكَرِيَاءُ عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنِ النَّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ:

«سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ «وَأَهْوَى النَّعْمَانُ بِإِضْبَعِيهِ إِلَى أُذُنَيْهِ إِنَّ الْحَلَالَ بَيْنَ وَإِنَّ الْحَرَامَ بَيْنَ وَبَيْنَهُمَا مُشْتَبِهَاتٌ لَا يَعْلَمُهُنَّ كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ فَمَنْ اتَّقَى الشُّبُهَاتِ اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ وَعَرْضِهِ وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ وَقَعَ فِي الْحَرَامِ كَالرَّاعِي يَرعى حَوْلَ الْحِمَى يُوشِكُ أَنْ يَرْتَعَ فِيهِ أَلَا وَإِنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ حِمَى أَلَا وَإِنَّ حِمَى اللَّهِ مَحَارِمَهُ أَلَا وَإِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضْغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ»

ترجمه: شنیدم که رسول الله صلی الله علیه وسلم می‌فرمودند: در حالی که نعمان دو انگشت خود را به طرف گوش‌هایش بالا کرد، گفت بدون شک حلال آشکار است و حرام نیز آشکار است؛ اما در میان این دو امور مشتبه و پوشیده‌ای است که بسیاری از مردم آن را نمی‌دانند. هرکس از این اشیاء مشتبه و پوشیده پرهیز نمود، در حقیقت دین و آبرویش را حفظ نموده و هرکس در این اشیاء مشتبه و پوشیده داخل گردد، انگار که در حرام واقع شده است، مانند چوپانی که گوسفندانش را در اطراف حریم می‌چراند و نزدیک است که در این حریم واقع گردد؛ آگاه باشید که برای هر پادشاه حریمی است و حریم الله سبحانه و تعالی محارم آن است. آگاه باشید که در جسد انسان پارچه گوشتی است، وقتی این پارچه گوشت اصلاح شد، همه جسدش اصلاح می‌شود و هرگاه این پارچه گوشت فاسد شد، همه جسدش فاسد می‌شود. بدانید که این پارچه گوشت همانا قلب است.

چنانچه شما می‌بینید، بخاری این جمله را در روایت خود ذکر نکرده است؛ اما هردو روایت صحیح است. در فتح الباری از روایت بخاری چنین آمده است:

فتح الباری لابن حجر (1/ 82) 50 - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا زَكَرِيَاءُ عَنْ عَامِرٍ قَالَ سَمِعْتُ النَّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ يَقُولُ:

«سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ الْحَلَالَ بَيْنَ وَالْحَرَامَ بَيْنَ وَبَيْنَهُمَا مُشْتَبِهَاتٌ لَا يَعْلَمُهَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ فَمَنْ اتَّقَى الْمُشْتَبِهَاتِ اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ وَعَرْضِهِ وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ كَرَعَ فِي الْحَرَامِ كَرَعَ فِي الشُّبُهَاتِ كَرَعَ حَوْلَ الْحِمَى يُوشِكُ أَنْ يُوَاقِعَهُ أَلَا وَإِنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ حِمَى أَلَا إِنَّ حِمَى اللَّهِ فِي أَرْضِهِ مَحَارِمُهُ أَلَا وَإِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضْغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ»
(أخرجه البخاری)

ترجمه: شنیدم که رسول الله صلی الله علیه وسلم می‌فرمودند: بدون شک حلال آشکار است و حرام نیز آشکار است، اما در میان این دو، امور مشتبه و پوشیده‌ای است که بسیاری از مردم آن را نمی‌دانند. هرکس از این امور مشتبه و پوشیده پرهیز نمود، در حقیقت دین و آبرویش را حفظ نموده و هرکس در این امور مشتبه و پوشیده داخل گردید، انگار که در حرام واقع شده است؛ مانند

چوپانی که گوسفندانش را در اطراف حریمی می‌چراند و نزدیک است که در این حریم واقع گردد. آگاه باشید که برای هر پادشاه حریمی است و حریم الله (سبحانه و تعالی) در زمینش محارم آن است. آگاه باشید که در جسد انسان پارچه گوشتی است، وقتی این پارچه گوشت اصلاح شد، همه جسدش اصلاح می‌شود و هرگاه این پارچه گوشت فاسد شد، همه جسدش فاسد می‌شود. بدانید که این پارچه گوشت همانا قلب است.

کلمه "کراع یرعی" به همین شکل در تمام نسخه‌های بخاری جواب شرط محذوف است. اگر "مَنْ" شرطیه ظاهر باشد؛ اما در روایت دارمی که از ابونعیم شیخ بخاری نقل شده است، به ثبوت "مَنْ" ذکر شده و گفته است: «وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ وَقَعَ فِي الْحَرَامِ، كَالرَّاعِي يَرْعَى» هم‌چنان ممکن است اعراب "مَنْ" در سیاق بخاری موصول باشد که در آن حذف نباشد که در این صورت تقدیر چنین می‌شود: «وَالَّذِي وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ مِثْلَ رَاعٍ يَرْعَى» اما حالت اول بهتر است به خاطر ثبوت محذوف که در صحیح مسلم و غیر آن از طریق زکریا روایت شده است که آن را تخریح نموده و از جمله‌شان مولف نیز است. بنا بر این، "کراع یرعی" جمله مستأنفه‌ای است که بر سبیل تمثیل به خاطری آگاهی دادن شاهد، به شکل غائب وارد شده است... نکته... ابن عون در اخیر این حدیث گفته است: این مثال را نمی‌دانم که از قول رسول الله صلی الله علیه وسلم است و یا از قول شعبی، و شاید دلیل و حکمت حذف جمله "وَقَعَ فِي الْحَرَامِ" در روایت بخاری باشد تا ماقبل مثال مرتبط به آن باشد و دعوی ادراج سالم بماند و از چیزی که عدم ادراج را تقویت می‌بخشد، روایت ماضی ابن حبان است. هم‌چنان ثبوت مثال مرفوعاً از ابن عباس و عمار بن یاسر روایت شده است.» امیدوارم که به همین مقدار کافی باشد. الله سبحانه و تعالی از همه داناتر و حکیم‌تر است.

برادران عطاء ابن خلیل ابوالرشته

9 رمضان 1445 هـ.ق.

موافق به 19 مارچ 2024 م.

مترجم: مصطفی اسلام